

Список літератури

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.
2. Михайловська І.М. Комплексне страхування торговельних підприємств як ефективний метод захисту від наслідків ризикових подій / І.М. Михайловська, А.А. Хмарук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 2. – Т. 1.
3. Базилевич В.Д. Страхова справа: навч. посіб. / В.Д. Базилевич. – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2005. – 352 с.
4. Про страхування: Закон України [Електронний ресурс] // Ліга:Закон. – К.: Ліга, сор., 2006. – Режим доступу: <HTTP сервер>.
5. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.dfp.gov.ua>>.
6. Применение страхования в системе управления рисками на предприятиях оптовой торговли [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.finbuh.ru/text/106449-1.html>>.
7. Программа развития малого предпринимательства в Санкт-Петербурге [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.spb-mb.ru/index.php?page=247>>.

УДК 658.114:339.17(477.62)

Зозуля П.В., канд. екон. наук, доц. (ДонНУЕТ, Донецьк)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ

Статтю присвячено аналізу розвитку торговельного підприємництва в Донецькій області на сучасному етапі, а саме: проведено моніторинг та аналіз результатів діяльності торговельних підприємств регіону, визначено тенденції розвитку торговельної галузі регіону, виявлено проблеми та причини їхнього виникнення в сучасних умовах розвитку регіону.

Ключові слова: *торговельне підприємництво, торговельне підприємство, роздрібна торгівля, товарооборот.*

В Україні зараз спостерігається нестабільна економічна ситуація, яка негативно впливає на діяльність підприємств. Торговельні підприємства можуть дати Україні необхідну насиченість ринку, тенденцію до стабільності цін. Наша країна може наздогнати в економічному розвитку розвинені держави тільки тоді, коли будуть у торгівлю широко впроваджуватися інновації та інноваційні технології, коли ефективність діяльності підприємств з кожним роком буде підвищуватися.

На сьогодні більшість торговельних підприємств України не має чітко сформованого підходу щодо формування політики розвитку, розробка політики розвитку підприємства здійснюється без врахування політики розвитку країни та регіонів. Не розроблено чіткої програми розвитку торговельної галузі в кра-

їні, не сформульовано на законодавчому рівні конкретних соціально-економічних завдань, не обґрунтовано стратегії, тактики, принципів та пріоритетів розвитку торговельного підприємництва.

Таким чином, для того, щоб торговельне підприємництво повною мірою виконувало свої економічні та соціальні завдання (функції), необхідно сприяти підвищенню його економічної життєздатності, стійкості торговельних підприємств, а це можливо лише в результаті здійснення комплексу заходів, спрямованих на підтримку підприємництва взагалі та торговельного підприємництва зокрема. Ці заходи зумовлені специфікою розвитку економіки регіону і, отже, є необхідними на сучасному етапі.

Метою статті є аналіз результатів діяльності торговельної галузі в Донецькій області та визначення тенденцій розвитку цієї галузі.

Важливим рушієм економіки будь-якого регіону є торгівля, незважаючи на те, що основним видом занять підприємств Донецького регіону є виробництво промислової продукції, регіон забезпечує 20% промислового виробництва України; однак не слід забувати, що торгівля та ресторанне господарство займає неабияку частку діяльності більшості організацій.

Стан внутрішньої торгівлі Донецької області, її роль в економічному житті країни, тенденції розвитку, інституціональні зміни, соціальне призначення можна спостерігати на основі аналізу основних показників, що характеризують її діяльність.

Станом на 1 січня 2011 р. продаж споживчих товарів у регіоні здійснювали 2,6 тис. підприємств-юридичних осіб, кількість яких проти 1 січня 2010 р. скоротилася на 2,6%. Населення області обслуговували 3,8 тис. магазинів з торговою площею 801 тис. м², 1,5 тис. напівстаціонарних об'єктів торгівлі (кіосків та автозаправних станцій) та 1,7 тис. об'єктів ресторанного господарства на 132,3 тис. місць. Крім того, торгівлю поза магазинами (з лотків, складів, майданчиків, орендованих кутків, прилавків) здійснювали 1,7 тис. об'єктів.

Протягом 2010 р. торгова мережа підприємств регіону скоротилася на 1,4%, мережа ресторанного господарства – на 4,5%.

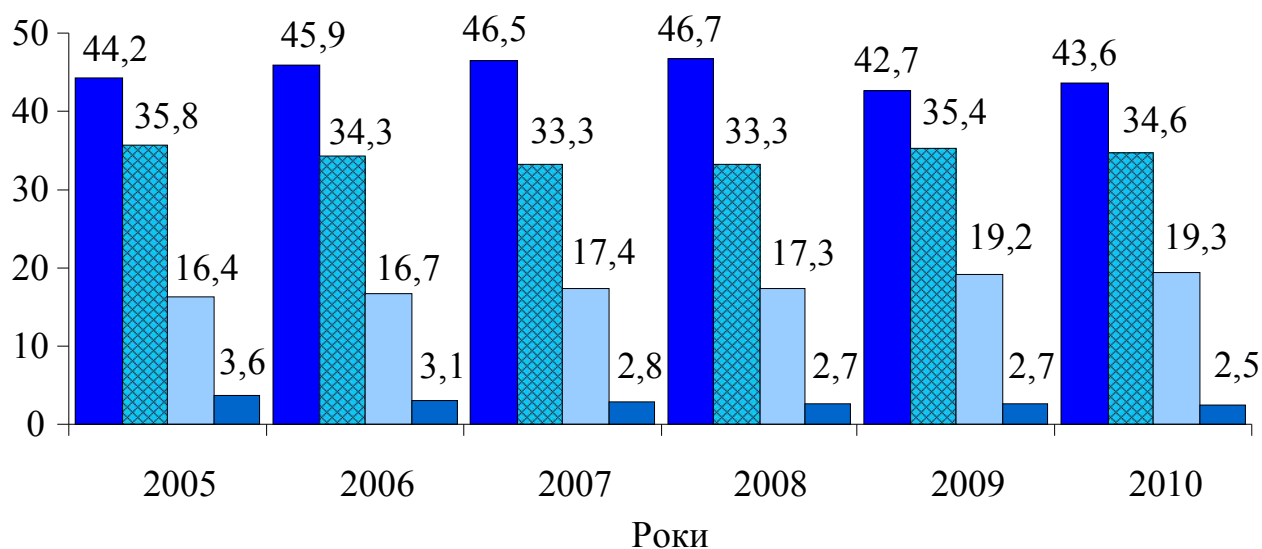
Незважаючи на скорочення об'єктів торгівлі та ресторанного господарства, область має найбільшу їхню кількість в Україні (відповідно 8,1 та 7,4% від загальної кількості по країні).

У 2010 р. загальний обсяг продажу споживчих товарів за усіма каналами реалізації за розрахунковими даними в цілому в Донецькій області збільшився проти 2009 р. у порівнянних цінах на 12,2% та склав 56431,8 млн грн.

У розрахунку на одну особу населення в області у 2010 р. продано споживчих товарів на суму 12682 грн, з яких 5718 грн було витрачено на купівлю товарів у роздрібній мережі та мережі ресторанного господарства підприємств-юридичних осіб, 2581 – фізичних осіб-підприємців (поза ринками), 4383 грн – на ринках.

У поточному році загальний обсяг продажу товарів продовжує зростати.

За розрахунковими даними в I кварталі п.р. в порівнянні з I кварталом 2010 р. він збільшився в порівнянних цінах на 14,4% та склав 13728,7 млн грн (рисунок 1).

- – роздрібний товарооборот торгової мережі підприємств-юридичних осіб;
- – оборот організованих і неформальних ринків;
- – оборот фізичних осіб-підприємців;
- – оборот ресторанного господарства (з урахуванням обороту фізичних осіб-підприємців).

Рисунок 1 – Продаж товарів за усіма каналами реалізації (відсотків до загального підсумку)

Оборот роздрібної торгівлі (до якого включено роздрібний товарооборот підприємств роздрібної торгівлі, розрахункові дані щодо обсягів продажу товарів на ринках і фізичними особами-підприємцями) за I квартал 2011 р. збільшився проти I кварталу 2010 р. в порівнянних цінах на 14,6% та склав 13363 млн грн. У структурі обороту роздрібної торгівлі майже половину становив оборот торгової мережі підприємств-юридичних осіб. За рахунок мережі фізичних осіб-підприємців, що розташована поза ринками, формувалась майже п'ята частина організованих та неформальних ринків – третина обороту.

Оборот ресторанного господарства (з урахуванням фізичних осіб-підприємців) склав 2,7% від загального обсягу продажу споживчих товарів.

Обсяг роздрібного товарообороту підприємств-юридичних осіб, які здійснюють діяльність із роздрібної торгівлі та ресторанного господарства, в 2010 р. збільшився проти 2009 р. в порівнянних цінах на 14,4% та склав 25446,3 млн грн. У т.ч. обсяг товарообороту в міських поселеннях склав 24669,4 млн грн (96,9% загального обсягу), в сільській місцевості – 776,9 млн грн (3,1%). Питома вага регіону в загальному обсязі роздрібного товарообороту підприємств України склала 9,1% (друге місце після м. Києва) (рисунки 2).

У 2010 р. в розрахунку на одну особу населення в області продано товарів на 5718 грн (по Україні – на 6123 грн). Серед регіонів країни за цим показником Донецька область посідала, як і в 2009 р., 9-те місце.

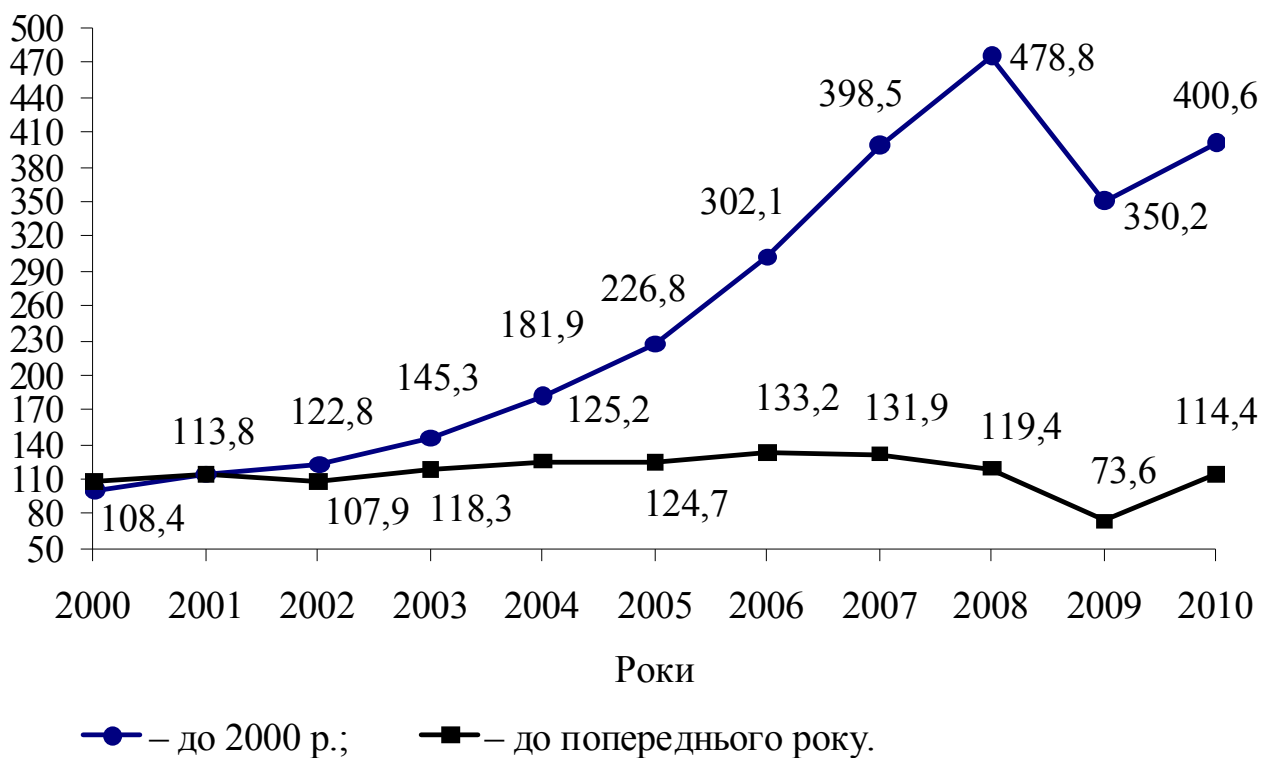

Рисунок 2 – Динаміка обсягу роздрібного товарообороту підприємств (відсотків; у порівнянних цінах)

Роздрібний товарооборот ресторанного господарства підприємств у 2010 р. склав 837,4 млн грн, що у порівнянних цінах на 8,2% більше попереднього року. Одним з основних показників роботи підприємств ресторанного господарства є реалізація продукції власного виробництва. У 2010 р. оборот від реалізації цієї продукції склав 562,2 млн грн, або 64,7% усього товарообороту ресторанного господарства (в 2009 р. – 67,1%). З розвитком мережі ресторанного господарства фізичних осіб-підприємців частка обороту ресторанного господарства підприємств зменшується. Якщо в 2000 р. на оборот ресторанного господарства в роздрібному товарообороті підприємств припадало 6,9%, то в 2010 р. його питома вага зменшилася до 3,3%.

У січні-березні 2011 р. обсяг роздрібного товарообороту підприємств, що здійснюють діяльність із роздрібної торгівлі та ресторанного господарства, збільшився проти відповідного періоду попереднього року в порівнянних цінах на 18,5% і склав 6659,6 млн грн. Товарооборот ресторанного господарства за цей період зріс у порівнянних цінах на 2,7% і дорівнював 213,9 млн грн.

У I кварталі 2011 р. в обсязі роздрібного товарообороту найбільш вагомою (62,8%) була частка роздрібного товарообороту підприємств, основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля (крім торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним). Серед них більше половини займав товарооборот підприємств, що торгують переважно продовольчими товарами в неспеціалізованих магазинах, понад третини – непродовольчими товарами у спеціалізованих магазинах, з яких найбільша частка (44,1%) припадала на продаж фармацевтичних товарів.

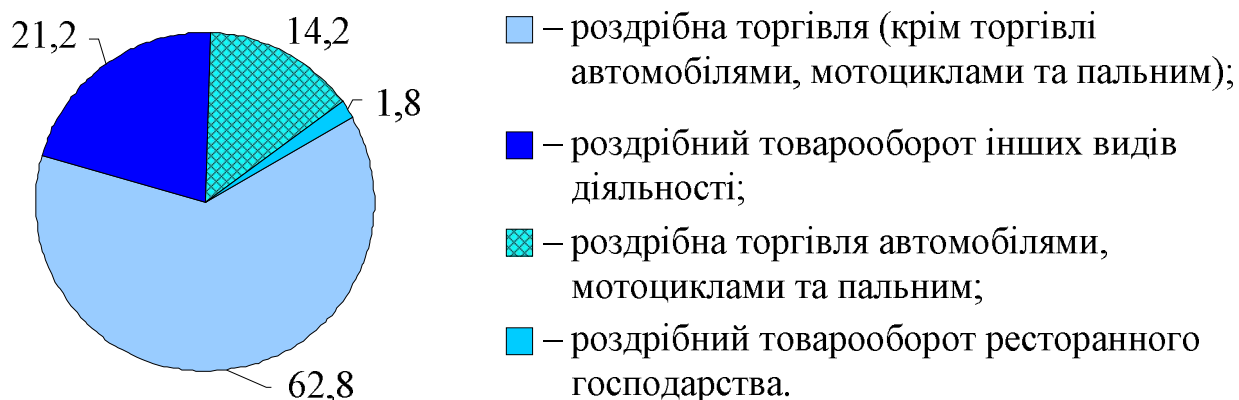

Рисунок 3 – Роздрібний товарооборот підприємств за видами економічної діяльності (відсотків)

У загальному обсязі роздрібногo товарообороту підприємств основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля автомобілями, мотоциклами та пальним, найбільші обсяги припадали на продаж автомобілів (дві третини) та на пальне (третина).

На підприємствах, основним видом діяльності яких є ресторанне господарство, майже половину роздрібногo обороту становив товарооборот кафе, більше чверті – їдалень та постачання готової їжі, п'ята частина – ресторанів, 4,3% – барів.

Серед підприємств інших видів діяльності, які здійснювали роздрібний продаж через торгову мережу та мережу ресторанного господарства, найбільші обсяги припадали на оптову торгівлю (близько 60%) та промисловість (майже чверть).

У 2010 р. продаж споживчих товарів через торгову мережу підприємств збільшився на 14,7% та становив 24608,9 млн грн. Понад 60% цього обсягу припадало на товари, які вироблені підприємствами України, але їхня питома вага у порівнянні з 2009 р. зменшилася на 3,6 в.п.

У поточному році частка всіх проданих українських товарів продовжує зменшуватися (у січні-березні 2011 р. проти січня-березня 2010 р. вона зменшилась на 3,3 в.п. і склала 61,1%). Частка вітчизняних продовольчих товарів у товарообороті торгової мережі в порівнянні з I кварталом 2010 р. не змінилась, а непродовольчих – зменшилась на 4,6 в.п. (таблиця 1).

Суттєвим джерелом забезпечення населення як продуктами харчування, так і непродовольчими товарами, залишаються ринки.

Таблиця 1 – Продаж товарів вітчизняного виробництва в товарообороті торгової мережі підприємств

(відсотків)

	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Усі товари	64,1	61,8	58,1	58,2	65,9	62,3
Продовольчі товари	89,9	88,5	86,8	87,2	88,6	89,1
Непродовольчі товари	49,3	47,3	43,5	43,2	50,7	45,3

У цілому на ринки припадає третина усіх витрат населення області на купівлю різних товарів.

На початок 2011 р. в регіоні здійснювали діяльність 250 ринків на 77,8 тис. торгових місць. Протягом 2010 р. кількість ринків зменшилась на 7 од, кількість торгових місць в них – на 2,2 тис. Незважаючи на це зменшення, за кількістю ринків і торгових місць в них Донецька область посідає перше місце в Україні, а за загальною площею поступається лише Одеській області. Як і рік тому, в середньому на один ринок припадало 311 торгових місць. Загальна площа ринків зменшилась на 1,8% і склала 1936,8 тис. м², з якої безпосередньо під торгівлю відведено близько 60%. Майже 80% ринків – змішані, на них здійснюється торгівля як продовольчими, так і непродовольчими товарами, 16% призначені для продажу непродовольчих товарів, 6% – продовольчих.

У I кварталі 2011 р. оборот організованих ринків за розрахунковими даними склав 4251,5 млн грн, у т.ч. на продаж сільськогосподарських продуктів припадало 16,6%.

Індекс споживчих цін (індекс інфляції) по області в грудні 2010 р. проти грудня 2009 р. становив 110,3% (по Україні – 109,1%), у січні-грудні 2010 р. порівняно з відповідним періодом 2009 р. – 109,9% (по Україні – 109,4%).

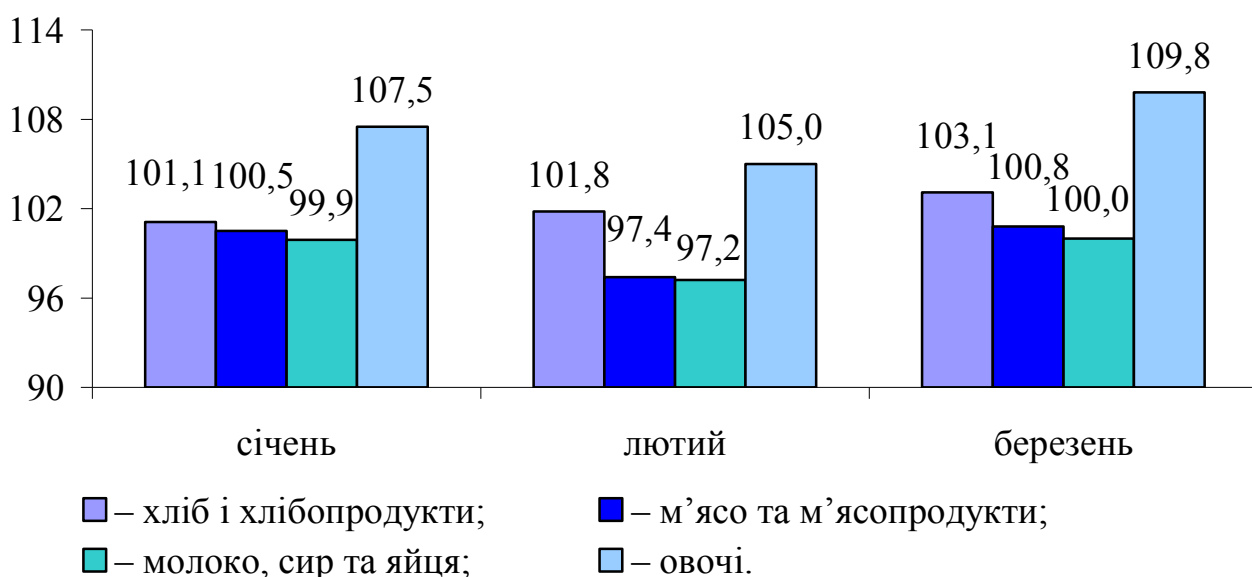

Рисунок 4 – Індеси споживчих цін на окремі товари у 2011 році (відсотків до попереднього місяця)

За 2010 р. підприємствами роздрібної торгівлі Донецької області одержано від'ємний фінансовий результат, сума якого становила 48,6 млн грн проти 138,6 млн грн – у 2009 р. Прибуток в сумі 99,3 млн грн за підсумками 2010 р. отримали 68,6% підприємств роздрібної торгівлі, 31,4% підприємств припустились збитків у сумі 147,9 млн грн. Рентабельність операційної діяльності¹ в 2010 р. склала 1,9% проти збитковості 0,8% у 2009 р.

¹ Відношення результату від операційної діяльності до витрат операційної діяльності.

У I кварталі 2011 р. ситуація покращилась. За січень-березень 2011р. підприємства роздрібної торгівлі одержали позитивний фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування в сумі 15,9 млн грн (за січень-березень 2010 р. – від’ємний на 55,4 млн грн). Прибутковими підприємствами, частка яких у загальній кількості становила 64,5%, отримано 23,3 млн грн прибутку. Збитково працювало 35,5% підприємств, сума одержаних ними збитків склала 7,4 млн грн. Рентабельність операційної діяльності за січень-березень 2011 р. склала 9,1% (за січень-березень 2010 р. збитковість становила 4,8%).

У загальній сумі активів підприємств роздрібної торгівлі обігові кошти на 31 березня 2011 р. склали 65,8% (або 1581,1 млн грн). Їхній термін перетворення в грошові кошти становить 65 днів (в цілому по області – 180 днів). У складі обігових коштів 29,7% припадає на дебіторську заборгованість, яка на 31 березня 2011 р. склала 469,7 млн грн.

Характерною особливістю роздрібних підприємств є перевага запозичених коштів у структурі джерел фінансування – 84,3% загального обсягу (або 2025,1 млн грн). Частка кредиторської заборгованості в загальній сумі позикових коштів збільшилась з 78,6% на початок 2011 р. до 82,4% на 31 березня 2011р., а її сума зменшилась на 1,1% і склала 1668,7 млн грн.

Здатність підприємств роздрібної торгівлі до погашення поточних зобов’язань (коефіцієнт покриття¹) не досягає встановленого нормативу в 1,5-2 одиниці і дорівнює 0,86 (на кінець I кварталу 2010 р. – 0,81).

Від’ємний фінансовий результат підприємств ресторанного господарства становив у I кварталі п.р. 1 млн грн проти 0,4 млн грн у I кварталі 2010 р. Він сформувався як різниця прибутку в сумі 1,1 млн грн, який отримали 70% підприємств, та збитку 30% підприємств у сумі 2,1 млн грн. Збитковість операційної діяльності становила 0,1% проти рентабельності 0,1% у I кварталі 2010 р. (у 2010 р. рівень збитковості дорівнював 3,1%).

Загальна вартість активів підприємств ресторанного господарства, зменшившись з початку року на 1,3 млн грн (або на 0,8%), склала на 31 березня 2011 р. 169,1 млн грн. Загальна сума оборотних коштів підприємств ресторанного господарства в порівнянні з початком року майже не змінилась та склала 77 млн грн. В її складі більше половини припадає на дебіторську заборгованість, яка на 31.03.2011 становила 39,2 млн грн.

Загальна сума кредиторської заборгованості з початку року зменшилась на 1,3% та становила на 31 березня п.р. 90,6 млн грн. У цілому кредиторська заборгованість підприємств ресторанного господарства перевищує дебіторську заборгованість у 2,3 разу. Коефіцієнт покриття поточних зобов’язань на цих підприємствах не дорівнює встановленому нормативу (1,5-2) і на 31 березня 2011р. становив 0,84 (в цілому по області – 1,05) [1].

Отже, основними тенденціями розвитку торговельних підприємств Донецької області є такі факти: роздрібна торгівля залишається однією з найбільш динамічних галузей економіки, проте її розвиток значною мірою залежить від платоспроможності населення; у 2010 р. обсяги реалізації споживчих товарів у

---

¹ Відношення вартості оборотних активів до вартості поточних зобов’язань.

регіоні були більші, ніж у 2009 р, а в 2011 році також намічається зростання цього показника; у структурі роздрібного товарообороту підприємств зростає частка продажу непродовольчих товарів (один із чинників зростання – відновлення системи споживчого кредитування); разом з тим продовжує зменшуватися питома вага всіх реалізованих товарів вітчизняного виробництва, а щодо непродовольчих товарів, та імпорту значно перевищує пропозицію українських товаровиробників, що не може не впливати на підвищення рівня споживчих цін.

Зміни в торгівлі споживчими товарами відбуваються під впливом, з одного боку, глобалізації, а з другого під впливом змін самих покупців, їхніх смаків, нових вимог. Нові торговельні формати, що виникають останнім часом, спрямовані на забезпечення верстви населення (покупців), залучення покупців за допомогою вже відомих брендів, підвищення якості товарів, надання додаткових послуг, використання сукупності маркетингових інструментів. Подальший розвиток роздрібної торгівлі в Донецькій області передбачає освоєння незаповнених ринкових ніш, витіснення ринків, конкуренцію, подальший розвиток дрібнооптових продовольчих ринків, гіпермаркетів, дискаунтерів, тиск нового покоління торгових операторів. Глобалізація сприяє розвитку електронної торгівлі через Інтернет, торгових центрів, торговельно-розважальних центрів, ритейл-парків.

Висновки. Таким чином, аналіз розвитку торговельної галузі в Донецькій області дав змогу виявити ряд важливих проблем. Ці проблеми обумовлені низкою причин:

- відсутністю позитивних тенденцій розвитку економіки, що пов'язано з тривалою системною кризою;
- недосконалістю існуючої в теперішній час нормативної бази, регулюючої товарно-грошові відносини на вітчизняному ринку;
- зростанням конкуренції з боку імпортних товарів на вітчизняному ринку.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямку є розробка механізму вирішення означених проблем торговельного підприємництва Донецького регіону з урахуванням закордонного досвіду.

Список літератури

1. Стан роздрібної торгівлі Донецької області в 2010 році: доповідь. – Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Донецькій області.

УДК [005.642.3:339.17]+004.9

Зорін Є.О. (ДонНУЕТ, Донецьк)

ФОРМУВАННЯ ЯКІСНОЇ КОМПОНЕНТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті обґрунтовано поняття та переваги якості інформаційного забезпечення для цілей управління витратами торговельного підприємства, ме-